

Yaş Türkistan 1929-1930. Başyazarı: Mustafa Çokayoğlu, Cilt 1, Sayı 1-13; Yaş Türkistan 1929-1930, Tıpkıbasım, Ed. Tülay Duran, Hzl. Timur Kocaoğlu, cilt 1, sayı 1-13, Ankara, Ayaz Tahir Türkistan İdil Ural Vakfı, 1997, ISSN 1301-1758, 47 + 1-428.

“*Sevinç kısa sürdü; hayal kırıklığı ise büyük oldu*” diyor Mustafa Çokayoğlu (1890-1941). 10 Aralık 1917’de Hokand’da kurulan Türkistan Millî Muhtariyet Hükûmetinin önce Maliye Bakanı ve daha sonra da Hükûmet Başkanı. Aynı zamanda 13 Aralık 1917’de kurulan Alaş Orda Muhtar Hükûmetinde de Dış İşleri Bakanı.

Türkistan Muhtariyeti 18 Şubat 1918’de Bolşevik Rus Ordusu tarafından yıkılınca, Türkistan’ın bağımsızlığı davasını dünyaya duyurmak gayesiyle Çokayoğlu 1919-1920 yılları arasında Bakü, Tiflis, İstanbul yoluyla Fransa’ya giderek Paris’e yerleşiyor. 1920-1922 yılları arasında Almanya’ya gönderilen Türkistanlı öğrenciler ile tanıştıktan sonra, onlarla birlikte, 1929 yılının Aralık ayında Türkistan’ın yurt dışındaki ikinci dergisi olan *Yaş Türkistan*’ı çıkarmaya başlıyor. İstanbul’daki *Yeni Türkistan Dergisi* Türkiye Türkçesiyle yayımlanırken, Mustafa Çokayoğlu *Yaş Türkistan*’ı Paris’te, tüm Türkistanlılar’ın rahatça anlayabileceği Türkistan Türkçesiyle çıkarmanın uygun olacağını düşünüyor ve bu düşüncesini de uyguluyor. Çokayoğlu ve dergiye katkıda bulunan gençlerin amacı; *Yaş Türkistan*’ı Sovyet işgali altındaki Türkistan’a göndererek, oradaki aydınlara ve halka ulaşmak. Aralık 1929’da Mustafa Çokayoğlu ve birkaç arkadaşının *Yaş Türkistan* dergisinde başlattıkları aydınlatma hareketleri on yıl sürüyor. Derginin temel hedefi; asırlarca devam eden istiklâl mücadelesinin dünyaya duyurulması. Zaten, derginin adının hemen altında yer alan şu cümle de derginin amacını en iyi biçimde ortaya koyar nitelikte: *Türkistan Millî İstiklâl Fikrine Hizmet Eden Aylık Dergi*. Derginin yayımlanmaya başlamasıyla, 1927 yılında İstanbul’da Osman Hoca (Kocaoğlu), Mustafa Çokayoğlu ve Ahmet Zeki Velidi (Togan)’ın birlikte yayımladıkları *Yeni Türkistan Dergisi* ile başlatılan hareket, iki yıl sonra, *Yaş Türkistan* dergisi ile devam etmiş oluyor. Ana vatan toprakları dışında, bir sürgün hayatı ortamı içinde, her Türkistanlının özlemini çektiği ve yaşama ümitlerini oluşturduğu istiklâl düşünce ve beklentilerini dile getirmek *Yaş Türkistan* dergisinin hem görevi hem de kaderi oluyor.

İşte, Türkistan'ın bağımsızlık yolunda verdiği mücadelede halkı uyandırmak ve aydınlara da destek olabilmek amacıyla yayın hayatına başlayan bu derginin tıpkıbasımı Ayaz Tahir Türkistan İdil Ural Vakfı tarafından yayımlanmaya başlandı. On ayrı cilt olarak tıpkıbasımı yayımlanacak derginin ilk cildi, 1929-30 yılları arasında Paris'te yayınlanan 1-13. sayıları kapsıyor. Bu cilt, tıpkıbasıma, aynı zamanda vakfın yönetim kurulu üyesi de olan Doç. Dr. Timur Kocaoğlu tarafından hazırlanmış. Birinci cilt, vakfın başkanı ve bu cildin editörü Tülay Duran'ın yazdığı "Sunuş" başlıklı bölümle başlıyor. Duran'ın ifade ettiğine göre, söz konusu derginin tıpkıbasımının yayımlanarak yeniden hayata döndürülmesinin en temel sebebi vakfın, *Yaş Türkistan* dergisinin Türk düşünce ve hayat tarzında meydana gelen gelişmelerdeki tarihî değeri yanında, günümüz ve gelecekteki Türk dünyasının ve özellikle bağımsız Türkistan'ın kültür hayatına önemli katkılar sağlayacağı, Asya Türk devletlerinin yeniden doğuş ve millî refaha yönelmeleri sürecinde fikrî ihtiyaçlara destek olacağı konusundaki inancıdır. Ciltte yer alan ikinci bölüm; "Yaş Türkistan'ın Basın Tarihindeki Yeri" başlığını taşımaktadır. Doç. Dr. Timur Kocaoğlu tarafından yazılan bu bölümde ilk olarak, *Yaş Türkistan* dergisini 10 cilt hâlinde tıpkıbasım olarak yeniden yayımlamaktaki nedenler sıralanmıştır. Bunlar arasında, derginin 126 yıllık Türkistan basın tarihinde bugüne kadar doldurulamamış, önemli bir yere sahip olması, hem Batı Türkistan'daki beş cumhuriyette (Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan) hem de Doğu Türkistan ve Kuzey Afganistan'daki, aynı zamanda Türkiye ve dünyadaki başka ülkelerde yaşayan Türkistanlılar ile Türk ve yabancı araştırmacıların bu derginin tam koleksiyonunu uzun süreden beri arıyor olmaları başta gelmektedir. Ayaz Tahir Türkistan İdil Ural Vakfı'nın manevî kurucularından ve vakfın adına Tahir olarak adı yazılmış olan Prof. Dr. Tahir Çağatay'ın, derginin yayımlanması sırasında Mustafa Çokayoğlu'ndan sonra en büyük katkıda bulunmuş ikinci Türkistanlı genç aydın oluşu da önemli bir etken durumundadır.

Yaş Türkistan dergisi, Türkistan'da 1870'ten 1990'a kadar yayımlanmış olan bütün gazete ve dergiler arasında hem Türkistan'ın millî adı, hem de millî bağımsızlığı amacını çok açık ve cesaretle ortaya koyan bir yayın olarak ayrı bir

yer tutmakta. Türkistan dışındaki Türkistan göçmen basınında da ilk dergi olan *Yeni Türkistan* (1027-1932)'dan sonraki ikinci yayın *Yaş Türkistan*'dır. Derginin Türkistan basınındaki yeri ve önemine bu şekilde dikkat çektikten sonra Kocaoğlu sırasıyla, "Türkistan Basın Tarihinin Boyutları, Türkistan Basın Tarihinin Kronolojisi (A. Batı Türkistan'da çıkan gazete ve dergiler (1870-1919); B. Doğu Türkistan'da çıkan gazete ve dergiler (1919-1949); C. Türkistan dışında Türkistanlılar tarafından çıkarılan gazete, dergi ve bültenler (1927-1996)" hakkında bilgi vermekte ve buraya alınan başlıklar da kendi içlerinde çeşitli bölümlere ayrılarak okuyucu bilgilendirilmektedir. Bu bölümlerde, dergi, gazete ve bülten adları verilmekte, kimler tarafından, nerede yayımlandıkları belirtilerek, ilgili yayınlar hakkında gerekli olduğu düşünülen diğer bazı bilgiler de birkaç cümle ile okura sunulmaktadır.

"Mustafa Çokayoğlu ve Yaş Türkistan" başlıklı bölümde, derginin yayımlanmış olan 117 sayısını (bazı dergiler çift sayılıdır) içine alan 10 ciltlik tam bir koleksiyonun bugün dünyadaki çok az sayıda kütüphanede bulunduğuna da dikkat çekilmekte ve bu kütüphanelerden iki tanesinin New York'ta Columbia Üniversitesi kütüphanesi ile Ankara'da bulunan Ayaz Tahir Türkistan İdil Ural Vakfı kütüphanesi olduğu belirtilmektedir.

"Yaş Türkistan'daki Rumuzlar" başlıklı bölümde Kocaoğlu, dergide çıkan bazı yazılarda yazarlarının adlarının verilmediğini söylemekte ve adların yerine kullanılan rumuzların kimlere ait oldukları konusunda topladığı bilgiler ışığında aşağıdaki listeyi sunmaktadır:

Rumuz	Sahibi
M.	Mustafa Çokayoğlu
M. Ç.	Mustafa Çokayoğlu
Çağatay	Tahir Çağatay
Esen Tursun	Tahir Çağatay
Tahir Şakir	Tahir Çağatay
Taşbalta	Tahir Çağatay

Temuroğlu	Tahir Çağatay
Abdulvahab	Abdulvahap Oktay
Canay	Abdulvahap Oktay
Toqtamışoğlu	Abdulvahap Oktay
İlter	Abdulvahap Oktay
A. N.	Ahmet Naim
Tuyğun	Tevekkül Babur

Dergide yer alan “Baş Makale” ve “Başqarmadan” rumuzlu yazıların ve imzasız başmakalelerin Mustafa Çokayoğlu’nun önderliğinde ve Tahir Çağatay ile başka gençlerin katkılarıyla ortaklaşa yazıldığı tahmin edilmektedir. Timur Kocaoğlu burada, *Yaş Türkistan* dergisinde kullanılan rumuzlarla ilgili tam ve en doğru bilgilerin ancak, Tahir Çağatay’ın arşivinin kataloglanma işinin bitmesiyle elde edilebileceği konusundaki görüşünü de dile getirmektedir. Bu bölümün ardından, faydalanılan kaynakların yer aldığı bir bibliyografya okura sunulmaktadır. Ardından gelen, “Fotoğraflar” başlıklı bölümde, Mustafa Çokayoğlu’nun çeşitli yer ve zamanlarda çekilmiş fotoğrafları ile el yazısı ve imzasını gösteren eski harfli bir metnin fotoğrafı da yer almaktadır. Burada bulunan iki resim dışında tümünün: *Mecdettin Delil, Türkistan Türklerinin Büyük Milliyetçi ve Yurtseverlerinden Mustafa Çokay Albümü*, (İstanbul, 1942) başlıklı eserden alındığı belirtilmektedir.

“Yaş Türkistan’ın 1. Cildinin İçindekiler Listesi” başlıklı bölümde, derginin yeniden tıpkıbasımının her cildindeki sayıların toplu içindekiler listesinin Lâtin alfabesiyle Türkistan Türkçesi ve onun Türkiye Türkçesi çevirisi ile birlikte o cilt içinde yer alacağı söylenmektedir. En son cilt olan 10. ciltte ise, bütün 10 ciltteki 117 sayının genel içindekiler listesi ve genel dizin (makale adı, yazarı, konusu, önemli kişi, yer, kurum adları ve terimler) bulunacağı belirtilmektedir. Gerek New York’taki kütüphanede ve gerekse Ankara’daki Vakıf Kütüphanesinde derginin 117 sayısı 10 ayrı cilt içinde toplandığı için tıpkıbasımda da bu sayının korunmasına özen gösterilmiştir. Derginin birinci cildinde, bazıları çift sayı olmak üzere yalnız 9 dergi sayısı vardır. Bunlar: 1, 2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10,

11, 12 ve 13. sayılardır. Asıl nüshada Türkistan Türkçesiyle yazılmış olan makale, yazı ve haber başlıklarının Türkiye Türkçesine çevirileri, listede köşeli parantez ([...]) içinde verilmektedir. Yazar adı veya rumuz, italik harflerle dizilmiştir. Sayfa numaraları her sayı içindeki sayfaları göstermektedir. Türkistan Türkçesindeki kelimelerin transkripsiyonunda bugünkü Türkiye Lâtin alfabesinde olmayan q, ğ, ñ harfleri ek olarak kullanılmıştır.

Burada yapılan açıklamaların ardından, derginin, 1. ciltte yer alan sayılarının içindekiler listesi okura sunulmaktadır. *Yaş Türkistan*'ın 1. cildinin tıpkıbasımı, Arap yazısına uygun olarak, sondan başa doğru dizilmiştir.

Hem Türkistan'ın bağımsızlık mücadelesine ve istiklâl fikrine hizmet eden, hem de Türkistan basın tarihinde bugüne dek doldurulamamış bir yere sahip olan *Yaş Türkistan* dergisinin, Ayaz Tahir Türkistan İdil Ural Vakfı tarafından yayımlanacak tıpkıbasımının pek çok araştırmacı için son derece faydalı bir kaynak olacağı tartışılmaz bir gerçektir. Böylesi bir kaynağın sadece birkaç kütüphane ile sınırlı kalmasına razı olmayan vakfa ve *Yaş Türkistan* dergisini yaşama döndürmek yolunda emek verenlere teşekkürler.

ÖZLEM AKANT - KAZAN